

ULUSLARARASI AMASYA ÂLİMLERİ SEMPOZYUMU
- INTERNATIONAL AMASYA SCHOLARS'
SYMPOSIUM -

21-23 NİSAN 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI - II

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

BENZER REDİFLİ ŞİİRLERİ BAĞLAMINDA MİHRÎ HATUN VE TÂCÎ-ZÂDE CAFER ÇELEBİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Sıtkı NAZİK*

Özet

Bir şehri önemli kılan unsurların başında insan gelmektedir. Şehir, kendisine değer katan diğer güzelliklerle beraber, maddi ve manevi mimarlarını da içerisinde barındırdığı nispette mükemmel olabilmektedir. Sahip olduğu güzellikler itibarıyla bu mükemmelliği gerçekleştirmiş şehirlerden biri de, şehzadeler şehri olarak anılan Amasya'dır. Bu şehir, yetiştirdiği âlim, sanatkâr ve edipleriyle de haklı bir şöhrete ulaşmıştır. Bu çalışmada, XV. yüzyılın önemli şairlerinden olan Amasyalı Mihrî Hâtun ve Tâcî-zâde Cafer Çelebi'nin, divanlarında geçen aynı redifli şiirlerden hareketle, benzer ve farklı yönleri üzerinde durulmuştur. Aşağı yukarı aynı yıllarda yaşamış olan bu iki şairin, ortak redifleri bağlamında birbirlerinden etkilenip etkilenmedikleri hususu tespit edilmeye çalışılmıştır. Şairin birçok yönü hakkında fikir veren redifler ölçüt alınarak söz konusu iki şairi daha yakından tanımak amacıyla yapılan bu çalışmada, şairlerin hayatı ve eserlerine kısaca değinilip, redifle ilgili bilgiler verilmiş; her iki şairin divanında geçen redifler tespit edilerek aynı olan rediflerin kullanıldığı şiir örnekleri yardımıyla şairlere dair değerlendirmelerde bulunulmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada, mukayese yönteminden yararlanılarak redifleri müşterek olan şiirler incelenmiş, şairler arasındaki irtibatın boyutları nazara sunulmuştur. Üstelik divanlardaki benzer ve farklı redifler için tablo oluşturulup, istatistikî bilgiler verilmiştir. Böyle bir çalışma yapmakla hem bu iki şairi, hem divanlarını, hem de yaşadıkları devrin edebî yönden canlılığını daha yakından tanıma imkânı elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mihrî Hatun, Tâcî-zâde Cafer Çelebi, divan, redif, mukayese.

Comparison of Mihrî Hatun and Tâcî-Zâde Cafer Çelebi in the Context Similar Repeated Voice Poems

Abstract

One of the main things that makes a city important is human. City added value with other beauties can be excellent to the extent that it has its material and nonmaterial architects. Amasya called as city of Prince is a city that achieves the excellence with beauties it has. This city rises to proper prominence with scientist, craftsman and literary men that it has raised. In this study, the aim is to focus on similar and different aspects of poems with same repeated voice in divans belong Mihrî Hâtun and Tâcî-zâde Cafer Çelebi from Amasya who are important poets in XV. century and to determine whether these two poems who lived in almost same years are affected by each other or not within the context of same repeated voices. In this study which aims to know poets well by focusing on repeated voices that give an idea about many aspects of them, works and life of poets are mentioned briefly, information about repeated voices is given, evaluations on poets have been carried with the help of poem examples used same repeated voices by determining repeated voices mentioned in their divans. Therefore, in this study, poems with common repeated voices and the connection scales between poets have been analyzed by benefiting from comparison method. Also, table is created for similar and different repeated voices in divans and statistical information is given. This study creates a chance to know these two poets, their divans, vitality of the period they lived in a literary sense closely.

Keywords: Mihrî Hatun, Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Ottoman Poetry, Repeated Voice, Comparison.

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, snazik@firat.edu.tr.

Giriş

Şehzadeler şehri olarak anılan Amasya, yetiştirdiği âlim, sanatkâr, şair ve edipleriyle de haklı bir şöhrete ulaşmış, başta Osmanlı olmak üzere, tarih boyunca önemli fonksiyonlar icra etmiş bir şehirdir. Bu şehre değer katmış iki isimden biri olan Mihrî Hatun XV. yüzyılın önemli kadın şairi iken, Cafer Çelebi de aynı yüzyılda yaşamış âlim, edip, şair ve hattat bir şahsiyettir.

Amasya doğumlu olan Mihrî Hatun'un, doğum tarihi hakkında hiçbir kaynak bilgi vermemekle birlikte, bazı ipuçlarından hareketle, 1456-60 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir.¹ Babası da Belâyî mahlasıyla şiirler yazan Mihrî Hatun, kültürlü bir ortamda yetişmiş, başta Arapça ve Farsça olmak üzere çeşitli ilimleri öğrenmiştir. Bilgisi, kültürü, zekâsı ve en önemlisi, şairlik yönüyle çevresi tarafından fark edilmiştir. Bu kabiliyeti Amasya'da vali olarak bulunan II. Bayezid'in gözünden kaçırmamış ve Mihrî Hatun saraya, dolayısıyla şehzadenin etrafında oluşan edebî muhite girebilmiştir. Hatta şehzade Ahmed'in Amasya valisi olduğu dönemde de saraydaki ve burada oluşan edebî çevredeki konumunu korumuştur.² Saraydaki sohbet ve eğlence halkalarına katıldığı gibi, kendi evinde de edebî sohbetler ve musiki toplantıları düzenlemiştir.³ 1512 yılından sonraki bir tarihte öldüğü tahmin edilen Mihrî, Amasya'da dedesi Pîr İlyas'ın tekkesindeki hazîreye defnedilmiştir.⁴

Şiirlerinde sade bir dil kullanan Mihrî Hatun, daha ziyade duygularını ifade etmeye çalışmış, tabii, samimi ve külfetsiz bir üslûp benimsemiştir.⁵ Devrinin şairlerine göre oldukça sade bir üslûpla yazılmış olan şiirlerinde yer yer hemcinsinin duygu ve özelemlerini yansıtan samimi ifadelere rastlanmaktadır.⁶ Mihrî'nin, fıkıh ve ferâiz ile ilgili eserler yazdığı kaynaklar tarafından bildirilse de, bunlara henüz ulaşamamıştır. Ancak müstakil bir eser olduğu anlaşılan ve mesnevi tarzında yazılan *Tazarru-nâmêsi* divan nüshalarının başında yer alarak günümüze kadar gelmiştir. Divanının tenkitli metni E. İ. Müştakova (Moskova, 1967) ve Mehmet Arslan (Ankara, 2007) tarafından yayınlanmıştır.⁷

Amasya doğumlu olan Tâcî-zâde Cafer Çelebi'nin ise şeceresinden, bilinen kaynaklar değil, bireysel kaynaklar söz etmektedir. Tacî Beg-zâde denmekle meşhur olan babası hakkında sadece tarihî kaynaklarda bilgi bulunabilmektedir.⁸ Cafer Çelebi, "Amasya Tarihi" yazarı Hüseyin Hüsâmeddîn'e göre 1452 yılında, Kâtip Çelebi'ye göre de 1463-64 yılında doğmuştur.⁹ Yüksek tahsilini İstanbul'dan çok, Bursa'da tamamlayarak müderris tayin edilmiştir. Kaynaklarda dönemin büyük hattatı Şeyh Hamdullah'tan yazı dersi aldığı belirtilen ve iyi bir hattat olup "Siyakat" yazısının mucidi kabul edilen Cafer Çelebi, daha sonra on yıl kadar nişancılık görevinde bulunmuş ve devlet işlerinde kazaskerliğe kadar yükselmiştir.¹⁰ Gerek şehzadeliliği gerek padişahlığı sırasında himayesini gördüğü II. Bayezid ve Şehzade Ahmed zamanında Amasya'daki edebî muhitte ismi geçen Cafer Çelebi,¹¹ yeniçerileri kışkırttığı için padişah Yavuz Selim'in huzuruna çağrılıp sorgulandıktan sonra 18 Ağustos 1515'te idam edilmiş ve kardeşi Sâdî Çelebi tarafından Balat'taki mescidinin hazîresine defnedilmiştir.¹²

Başta Ahmed Paşa olmak üzere Necâtî ve Şeyhî'nin etkisinde kalan Cafer Çelebi,¹³ toplum hayatı ile ilgili unsurları, taklitçilikle suçladığı şairlerden farklı olma düşüncesiyle bilinçli olarak şiirlerinde kullanmıştır. Bir asker, maliyeci, nesir ustası, hattat ve önemli görevlerde bulunmuş bir devlet adamı olarak yaşadığı hayatı ustalıkla şiirlerinde işleyen şairin kullandığı dil, bazen ağır olmakla beraber, deyimler ve atasözleri ile süslenmiş bir Türkçedir. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri bulunan Cafer

¹ Mehmet Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, Amasya Valiliği Yay., Ankara, 2007, s. 29.

² Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 30-32.

³ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 33.

⁴ İsmail E. Erünsal, "Mihrî Hatun", *DİA*, c. 30, İstanbul, 2005, s. 37.

⁵ Erünsal, "Mihrî Hatun", s. 37.

⁶ Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, 2010, s. 244.

⁷ Şentürk, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 243.

⁸ İsmail Erünsal, *The Life And Works of Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition of His Divan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1983, s. XXIII (Giriş Bölümü).

⁹ Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. XXVI.

¹⁰ Şentürk, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., s. 238.

¹¹ Yavuz Bayram, *Adlî Hayatı-Şahsiyeti-Şairliği-Divânının Tenkidli Metni*, Amasya Valiliği Yay., Amasya, 2008, s. 57-58.

¹² İsmail E. Erünsal, "Tâcîzâde Cafer Çelebi", *DİA*, c. 39, İstanbul, 2010, s. 354.

¹³ Erünsal, "Tâcîzâde Cafer Çelebi", s. 354.

Çelebi'nin *Heves-nâme* isimli mesnevisi ve *Dîvârî* önemlidir. Bunlardan başka *İstanbul Şehrengîzi*, *Mahrûse-i İstanbul Fetih-nâmesi*, *Münşeât*, *Enîsü'l-ârifin* ve *Kûs-nâme* isimli eserleri vardır.¹⁴ Divanına bakıldığında, Cafer Çelebi'nin kuvvetli bir nazım tekniğinin olduğu, dili iyi kullandığı, ancak hayal gücü ve duygularını ifadede yeterli bir seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.¹⁵

Mihri ve Cafer Çelebi'nin, rediflerindeki benzerlik itibarıyla karşılaştırılacağı bu çalışmada, mukayese yönteminden yararlanılacaktır. Mukayese ise kişiler, eserler ve edebiyatlar arasında yapılmakta; eserler düşünce, tür, konu, motif ve tip bakımından ele alınarak karşılaştırılmaktadır.¹⁶ Mukayeseli bir çalışmayı "konu", "düşünce" ve "biçim" yönünden karşılaştırma şeklinde üç ana başlık altında toplayıp, karşılaştırılan eserler arasındaki ortaklık, benzerlik ve farklılıkları bu ana başlıklara göre düzenlemek mümkündür.¹⁷ Ancak bu çalışmadaki örnek şiirlerin bilhassa "konu" açısından karşılaştırılacağını belirtmek gerekmektedir.

1- Redifin Şiirdeki İşlevi ve Önemi

Redif, şiirde kafiye den sonra gelen ek, kelime ve cümle halindeki tekrarları ifade eden bir kavramdır. Buna göre, mısra sonlarında kafiye den sonra tekrar eden aynı anlamdaki kelime ve ekler redifi oluşturmaktadır.¹⁸ Redifin şiirde biçim, ahenk ve anlam bakımından bir tamamlayıcı görevi üstlendiğini söylemek mümkündür.¹⁹

Türk şiirinde kafiye yi bütünleyen ve zenginleştiren redife çok yer verilmiştir. Şiiri bir atmosfer içine alan ve çeşitli çağrışımlara açan redif, simetrik tekrarlarıyla onu belirli bir kavram veya konu etrafında toplayan mihver olmuştur. Çoğu kez şiirde belirli bir duygu ve düşünceye zemin hazırlayan redif, şiire "yek-âhenk" diye vasıflandırılan konu bütünlüğü sağlamıştır.²⁰ Öte yandan redifin, klasik şiirde nazım türleriyle de irtibatlı olduğu görülmektedir. Bilhassa kelime veya cümle düzeyindeki rediflerle metnin anlamı arasında bir bağlantı bulunmakta ve konu, çok kere redifi belirlemektedir. Örneğin, mersiyelerdeki rediflerle tevhitlerdeki redifler farklılık arz etmektedir.²¹

Redif, şiirde ahengi artırarak okuyucuyu yahut dinleyiciyi etkilemenin yanı sıra, şiirin çağrışım dünyasını da bir hayli zenginleştirdiği içindir ki, divanlarda redifli gazellerin sayısı redifi olmayan gazellerden çok daha fazladır.²² Dolayısıyla klasik şiirde gerek kafiye gerekse redifin, şiirin sadece şeklinde değil, muhtevası üzerinde de rol oynadığı anlaşılmaktadır. Şair, fikir ve hayallerinden çoğunu kafiye ve rediften çıkarmıştır. Hatta bazı redifler için şairlerin, mezhep ve meşrep ilişkilerini, varsa tarikat bağlantılarını yansıtan ipuçları içerdiğini, yaşadığı yöre hakkında bilgi verdiğini söylemek mümkündür.²³ Yine, redif olarak seçilen bazı kelimelerin, hem şairlerin hem de içinde yaşadıkları toplumun psikolojisini yansıtır nitelikte olduğu ve şairlerin yaşadıkları dönem hakkında bilgi veren birer tarihî belge vasfı taşıdığı görülebilmektedir.²⁴

2- Mihri Hatun ve Cafer Çelebi Divanlarında Kullanılan Redifler

Mihri Hatun ve Taci-zade Cafer Çelebi divanlarında geçen kelime ve cümle halindeki redifleri tespit etmek, şairlerin birbirlerinden ne derece etkilendiğini anlamaya yardımcı olacaktır. Dolayısıyla burada, Mihri Hatun ve Cafer Çelebi'nin kullandıkları kelime veya cümle düzeyindeki redifler tablolar halinde ortaya konulacaktır. Bundan hareketle ortak rediflere ulaşmak daha kolay olacaktır.

¹⁴ Şentürk, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 238-239.

¹⁵ Erünsal, "Tâcizâde Cafer Çelebi", s. 355.

¹⁶ Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2008, s. 44, 45.

¹⁷ Yavuz Bayram, <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/257/247> (21.02.2017), s. 71

¹⁸ Ensar Aslan, *Türk Halk Edebiyatı*, Maya Akademi Yay., Ankara, 2011, s. 111.

¹⁹ Fatih Sakallı, <http://turkiyat.gazi.edu.tr/posts/download?id=33650> (09.03.2017), s. 151.

²⁰ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *DİA*, c. 9, İstanbul, 1994, s. 402.

²¹ Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul, 2005, s. 88.

²² Macit, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, s. 89.

²³ Mustafa İsen ve diğerleri, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2009, s. 199.

²⁴ Cemal Kurnaz, *Divan Dünyası*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara, 2011, s. 117, 127.

MİHRÎ HATUN DİVANINDA GEÇEN REDİFLER			TACİZÂDE CAFER ÇELEBÎ DİVANINDA GEÇEN REDİFLER		
S.N.	Redifi Oluşturan Kelime/Cümle	Şiir	S.N.	Redifi Oluşturan Kelime/Cümle	Şiir
1	a efendicigüm	G.108	1	ağladı	G.228
2	açılır	G.34	2	ana	G.5, G.7
3	'âkıbet	G.9	3	andan	G.161
4	Allah Allâh	G.164	4	anun	G.112
5	ana	K.4, G.3	5	âteş	K.24
6	ancak	G.79	6	ayrıldım	G.130
7	'aşkına	G.163	7	ayrılığı	G.227
8	âteş	G.66	8	bana	G.2, G.3
9	bağladı	G.194	9	begcügezüm	G.129
10	bahs	G.10	10	behey kâfir	G.25
11	başum	G.115	11	benefşe	K.17
12	bayrâm irtesi	G.195	12	beni	G.207, G.238, G.245, G.247, G.253
13	behey kâfir	G.29	13	benüm	G.132, G.134, G.142, G.144, G.145, G.148
14	ben	G.134	14	benüm çok sevdüğüm	G.138 (Mr.=Murabba)
15	ben dönmezem	G.101	15	benzetdüm	G.141
16	bencileyin	G.121	16	bilür	G.33
17	beni	G.208	17	bir kepenek	G.98
18	benüm	G.100, G.102	18	biz	G.71
19	benzer	G.33	19	boynuna	G.187
20	benzetdüm	G.116	20	bu gice	G.181, G.202
21	biledür	G.36	21	bûse	G.188
22	bir lahza	G.151	22	cüdâ	G.8
23	biz	G.56, G.61	23	çeşmümün	G.108
24	bize	G.166	24	dahi	G.211, G.216, G.219, G.241
25	böyle mi gerek	G.86	25	degül	G.125
26	bu	G.136, G.139	26	derişlerün	K.3
27	bu gice	G.143, G.144, G.146	27	devridür	G.40
28	bu kerîmün	G.81	28	didiler	G.29
29	bugün bir gönca-leb gül-ruh	G.13	29	dostum	G.147 (Mr.)
30	buldum	G.103	30	durur	G.44
31	bulsun ferah	G.12	31	dürüst	G.13
32	çıkâr	G.39	32	egri	G.242
33	çoklar sevdüğüm	G.117	33	eğlencesi	G.206
34	de var	G.44	34	elin	G.156
35	de, da	G.161	35	ey döst	G.12
36	dek	G.90	36	eyle	G.183
37	delüsi	G.180	37	eyledi	G.237, G.249
38	didüm be-çeşm	G.109	38	eyleme	G.182 (Mr.)
39	döne döne	G.141	39	eylemez	G.66, G.68
40	dükenmedi	G.199	40	eylemiş	G.74
41	dürüst, bağlamış	Mr.(=Murabba) 1/1-2, Mr.1/3	41	eyler	G.38, G.51, G.56
42	egler beni	G.192	42	eylerem	G.131
43	ehli	G.210	43	gel	G.126
44	el yudum	G.113	44	gele	G.169, G.198
45	eteğin	G.124, G.125	45	gerek	G.101

46	eyle 'arz	G.68	46	getürme	G.203
47	eyleyen	G.122	47	gibi	G.215, G.236, G.239
48	felegün, ider, bize, felek, eylesin	Mr.5/1, Mr.5/2, Mr.5/4, Mr.5/6, Mr.5/7	48	gönül	G.124 (Mr.)
49	gayn	G.203	49	göl	K.32 (Müseddes)
50	geçen gice	G.142	50	göl	Farsça Şiirler 6
51	geçer	G.40	51	her gice	G.199
52	gelmişlerdenüz	G.64	52	hey	G.255 (Mr.)
53	gerekmez	G.59, G.60	53	'ışk	G.90
54	gibi	G.187	54	içinde	G.170, G.177
55	giderse	G.172	55	'id	K.15
56	gitdi	G.179	56	idelüm	G.139 (Mr.)
57	gitme gel	G.97	57	ider	G.26
58	gizlödür	G.41	58	ider	G.57
59	gördüm	Mr.4/7	59	idersin	Kt.6
60	görmek	G.92	60	idi	G.214, G.244
61	gösterir, eyledi	Mr.3/4, Mr.3/6	61	idici	G.224
62	göstermesün	G.118	62	iki	G.243
63	gül	K.12, G.96	63	ile	G.178, G.184, G.192
64	hakıçün begüm, dostum, beni	Mr.6/1, Mr.6/6, Mr.6/7	64	ile bahs	G.14
65	hat	G.69	65	imiş bildük	G.100
66	haz	G.70	66	imişsin böyle bilmezdim seni	G.225
67	hey, gerek	Mr.7/1, Mr.7/3	67	isteyen	G.149
68	hey, itmedün, eyledüm	Mr.9/1, Mr.9/2, Mr.9/3	68	it ki gitdük üşde şehründen	G.165
69	hoş görelüm	G.111, G.112	69	itdi firak	G.86
70	içinde	G.162	70	itmedün	G.109
71	'id	K.15	71	itsem gerek	K19
72	idi vaktinde	G.148	72	kadeh	G.16
73	iki gözüm	G.114	73	kâkül-i müşkîn-i döst	K.13
74	ile	G.149, G.150, G.160, G.173	74	kamer	G.59
75	imiş bu	G.140	75	kemer	G.30
76	imişsin böyle bilmezdim seni	G.193	76	kerem	Kt.3
77	imrenür	G.49	77	kimdür dimezem	G.133
78	ise ancak ola	G.2	78	kimseye	G.194
79	isterem	G.110	79	komazlar	G.36
80	it (et)	G.8	80	la'l	G.117
81	itmek olmaz	G.58	81	lâle	K.27
82	kanda durur kanda iki	G.209	82	leziz	G.21
83	karalar	G.25	83	mahzûz	G.81
84	karşı	G.137	84	mı (-maz mı)	G.232
85	kendümün	G.91	85	mı gelür	G.24
86	kerem	G.107	86	misk	K.16
87	kimsenün	G.80	87	Muhammedün	K.1 (Terkib-Bend/3)
88	kimseye	G.171	88	Mustafâ	G.226
89	lâ ilahe illallâh	K.1	89	nâz	G.67
90	lâ-cerem	G.106	90	nergis	K.27
91	leziz	G.17	91	nicesin hoşça mısın	G.151
92	meded	G.14	92	nihâd	Farsça Şiirler 2
93	mı ne dirsın	G.127	93	ol	G.119
94	ne güzel	G.98	94	ola, (-un) ola	K.20, G.1, G.4, G.6
95	ne kolaysuz	G.54, G.55	95	olam	G.146
96	nedendür	G.27	96	olasın sen	G.158
97	nemed	G.16	97	olaydum kâşkî	G.248
98	ol	Terci'-Bend/3	98	oldı	G.212
99	ol didüm be-ser	G.38	99	olduğî-çün	K.8
100	ol lâ-cerem	K.16	100	olıcak	G.89
101	ola	K.6	101	olmadı	G.235
102	olasın	G.120	102	olmak neden	G.153
103	olaydum kâşkî	G.182, G.191	103	olmasun kimse	G.205
104	olmadan	G.135	104	olmayan	G.154
105	olmak ne güç	G.11	105	olmaz	G.72
106	olmasun	G.132	106	olsa gerek	G.95
107	olmaya	G.1	107	olsa şem'	G.82
108	olmaya	G.170	108	olsun begüm	G.143
109	olmışdur	G.28	109	olubdur dostlar	G.58
110	olsan	G.93	110	olur	G.27, G.55, G.61
111	Olsun begüm olsun	Müstezâd	111	öldürür	G.60
112	olupdur	G.42	112	ölçek	G.115
113	öldürür	G.48	113	öp	G.9
114	özgedür	G.31	114	Pîrî'nün	G.107
115	saltanat	K.2, K.7	115	sakal	G.123 (Mr.)
116	sana	G.4, G.5, G.6	116	sakınub	G.10
117	sen gideli	G.201	117	sebz	G.70
118	seni	G.184	118	senün	G.94, G.96, G.103, G.111, G.114, Kt.5
119	seni, idün, idelüm	Mr.8/1, Mr.8/2,4, Mr.8/3	119	sıhhat yaraşur	G.41
120	sıhhat yaraşur	G.22, G.23	120	şâh şâh	G.19
121	sürür	G.35	121	şekil	G.122
122	şekil	K.8	122	tutar	G.42
123	şimden girü	G.138	123	uğradum	G.135
124	tekellüf	G.75	124	üstine	K.6, G.176, G.193
125	tutar	G.52	125	var	G.22
126	unuduldi	G.188	126	var	G.37
127	unutma	G.158	127	var bizüm	G.140
128	üstine	G.152, G.159	128	var idi	G.230
129	var iken	G.128, G.129	129	var imiş	G.76
130	yakdılar	G.18	130	virüb durur	G.39
131	yatur	G.47	131	yasdanur	G.35
132	yazdı (-e yazdı)	G.198	132	yazar	G.50
133	yeter	G.46	133	yegdür	G.64
134	yetişdi	G.183	134	yine	K.10
135	yok	G.76	135	yine	G.186
136	yuf	G.74	136	yok	G.85, G.87, G.88, G.92
137	zâhid, şem'un, aldanma	Th. (=Tahmis)/2, Th./3, Th./7	137	yüzinde	G.179
138	zülfün	G.94	138	zülfün	G.99

Yukarıdaki tabloda rediflerin sıra numaraları denk gelmesi için biraz tasarrufta bulunulmuştur. Buna göre Cafer Çelebi'ye ait "ile" ve "(-lar) ile" gibi bazı redifler -aldıkları eklerden ötürü farklılaşsa da- aynı grupta toplanmıştır. Mihrî Hatun divanındaki murabbalara ait redifler renklendirme usulüyle aynı satırda gösterilmiş, mesnevilere ait redifler ise tabloya dâhil edilmemiştir.

Şairlerin kullandıkları ortak redifler bir sonraki başlıkta ele alınacağı için burada şairin duygularını hemencecik açığa çıkaran bazı redifler üzerinde durmak, şairleri daha yakından tanımaya yardımcı olacaktır. Yukarıdaki tabloya bakıldığında gerek Mihrî Hatun gerekse Cafer Çelebi'ye ait bazı rediflerin gerçekten de duygu yüklü ve çağrışım dünyalarının geniş olduğu görülmektedir.

Mihrî Hatun divanında yer alan bazı rediflere bir göz atarsak, örneğin "gitme gel" redifli gazelde,²⁵ bir yalvarmanın olduğu anlaşılmaktadır. Zira şah olan sevgili gitmeye azmetmiştir ve şair ondan mahrum kalmaya razı değildir. Şayet bu ayrılık vuku bulursa ettiği ahların ateşinin, çarhın çemberini yakacağını, ahının dumanının da âlemi zulmette koyacağını söyleyen şair, gün cemaliyle canı ve gönlü aydınlanmış olan bu âşığı, gam zulmetinde koymamasını o ay yüzlüden istemektedir.

"El yudum" redifli gazelde,²⁶ şairin iradi olarak bir kırılmalı yaşadığı, vazgeçmiş bir tutum sergilediği görülmektedir. Sevgilinin güzellik unsurlarıyla karşılaştırmaya konu olan ilgili varlıklardan el çektiğini söyleyen şair, sevgilinin dudağı, boyu ve dişlerine nazaran çeşme-i hayvanın, serv-i hıramanın ve dürr ü mercanın tercih edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Sevgilinin yüzünü gördüğünde ah ile efgandan, gözlerini gördüğü andan itibaren ise canından vaz geçtiğini söyleyen şair, yüzün gönlü ferahlatıcı, gözlerin ise öldürücü oluşuna işaret etmektedir.

"Ey cihân halkı bilün kim yârdan ben dönmezem"²⁷ diye başlayan gazele ait "ben dönmezem" redifi, şairin kararlı tutumu ve dik duruşuna dikkatleri çekmektedir. Sevgili söz konusu olunca, cihan halkına dahi meydan okuyabilecek kadar cesur bir görünüm sergileyen şair, darağacında asılmayı, cehennem ateşinde yanmayı ve yâre canını feda etmeyi göze aldığı belirtilmektedir.

"Hoş görelüm" redifli gazeller,²⁸ hoş görülme ve yumuşak kalpli biri olmayı muhatabından istemektedir. Şair bu gazellerde, lehinde veya aleyhinde olsun, gerek sevgiliyle ilgili hususlara gerekse çevresinde cereyan eden olaylara karşı güzel bakıp güzel görmeyi telkin etmektedir.

"İmişsin böyle bilmezdim seni"²⁹ redifi umulanın aksine, şaşırtıcı bir durumla karşılaşıldığına delalet etmektedir. Genelde sevgilinin olumsuz yönlerine vurgu yaparak sözü böyle bitiren şair, bazen de sevgilinin güzel yönlerine değinerek bu durum karşısındaki şaşkınlığını ortaya koymaktadır.

"Olasın" redifi,³⁰ muhatap açısından hem olumlu hem de olumsuz duygulara kapı aralayabilen bir görünüme sahiptir. Ancak gazelde yer alan sözlere bakıldığında, çaresiz dert konumundaki aşka düşmüş biri olarak şair, muhatabının da aşka duçar olmasını istemekte, adeta ona beddua etmektedir.

"Sen gideli" redifli gazelde,³¹ bir özlem ve değişimin olduğu düşüncesine kapı aralanmaktadır. Zira sevgiliden ayrılığın vuku buluşuyla, vuslatın yaşandığı zamana duyulan hasret ve ayrılıkla birlikte artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığı, şairde birtakım değişikliklerin yaşandığını anlatmaktadır.

"Yuf" redifi,³² öfke ve nefret fırtınalarının koptuğu hissini doğurmaktadır. Gazelin matla beytinde, cihan güzellerinin tutarsız oluşuna kızan şair, bu güzellerin cevri ü cefa edişlerine, âşığa yüz göstermeyişlerine ve hercai oluşlarına değinerek, onlara karşı olan tepkisini ortaya koymaktadır.

"A efendiciğim" redifli gazeli³³ ve benzeri diğer bazı şiirlerinde şairin kadınlık yönüne işaret eder nitelikte ifadelerle karşılaşılmaktadır. Geleneğin bir ürünü olan klasik Türk şiirinde kadın şair olsun erkek şair olsun aynı ifadeleri, mazmun ve mecazları kullanmalarına rağmen, söz konusu şiirler ve buna benzer bazı şiirlerinde Mihrî Hatun'un kadınlık yönünü aksettirdiği hissedilmektedir.

²⁵ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 265.

²⁶ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 273.

²⁷ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 267.

²⁸ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 272-273.

²⁹ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 313-314.

³⁰ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 277.

³¹ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 318.

³² Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 254.

³³ Bkz. Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 271.

Cafer Çelebi divanındaki bazı redifler de ilk bakışta birtakım çağrışımlara kapı aralar tarzıdır. Mesela "itdi firak" redifli gazel,³⁴ ayrılığın yaptığı tahribatı gözler önüne serer niteliktedir. Nitekim gazel ayrılıktan ötürü âşığın düştüğü envaîçeşit perişanlığı ve altüst oluşu ele almaktadır.

"İtmedün" redifi,³⁵ beklenenin gerçekleşmediğine, adeta hayal kırıklığının yaşandığına işaret etmektedir. Gazel, sevgilinin âşığa karşı ilgisizliğini, zulmünü, merhametsizliğini ve ağıyara yüz göstermesini konu edinmektedir. Dolayısıyla âşığın, sevgiliden umduğunu bulamadığı anlaşılmaktadır.

"Gel" redifi,³⁶ âşığın, sevgilisine hitapta bulunduğunu göstermekte ve ondan bir beklentisi olduğuna delalet etmektedir. Ancak gazelin ilk dört beytinde bu redif, bir işi yapmaya azmederken veya yaparken işin ehli olana müracaat etmek gerektiğini belirtmekte, son beyit ise sevgilinin merhamet göstererek düşkün âşığı huzuruna kabul etmesini konu edinmektedir. Hitap ifade eden bu redifin, âşığın sevgiliden isteğinden ötürü değil, huzura çağrılış anlamında kullanıldığı görülmektedir.

"Olsun begüm" şeklindeki redif,³⁷ ilk bakışta muhatabın bir erkek olduğu izlenimini vermektedir. Bunu Mîhrî Hatun demiş olsaydı, kuvvetle muhtemel, muhatabın erkek olduğu düşünülebilirdi. Çünkü her ne kadar klasik Türk şiirindeki sevgili tipinin cinsiyeti belli olmasa da, sevgiliye ait güzellik unsurları zihinlerde daha ziyade kadın imajı oluşturacak tarzda anlatılmıştır. Oysa bey kelimesi erkek için kullanılmakta, dolayısıyla gazeldeki muhatabın erkek olabileceği fikri ağır basmaktadır. Ancak gazel, işve ve naz eden, boyu eşsiz, yüzü güzel, yanağı hem şarap hem de lale renginde, elbisesi şık, cefakâr bir sevgiliyi anlatmaktadır.

"Olmasun kimse" redifli gazelin³⁸ konusunun ise dua ve temenni mahiyetinde olduğu, böylece olumsuz bir durumdan insanları sakınıp korumaya, o duruma düşmemelerini istemeye yönelik bir tutumun sergilendiği anlaşılmaktadır. Nitekim gazelde aşk ve ayrılığın vermiş olduğu perişanlığa, âşık gibi bir başkasının da duçar olmamasına dair dilek ve temennilerde bulunulduğu görülmektedir.

"İmişsin böyle bilmezdim seni" şeklindeki redif,³⁹ muhatabın yanlış tanındığı, beklentileri boşa çıkardığı, hatta bir hayal kırıklığının yaşandığını çağrıştırmaktadır. Gerçekten de sevgili, âşığa cevri ü cefalar etmek, nazlanmak, ikiyüzlü davranmak, onu ayartıp tuzağa düşürmek, vefasız olmak suretiyle âşığı şaşırttığı gibi, nazikliği ve servi gibi endamlı hoş yürüyüşlü oluşuyla da şaşırtmaktadır.

Mîhrî Hatun ve Cafer Çelebi divanlarında bir hayli redifin kullanıldığı, tablodan da anlaşılmaktadır. Bu rediflerin sadece birkaçını ele alarak zihin dünyamızda oluşturduğu çağrışımlar üzerinde durmuş olduk. Söz konusu bu redifler sınırlı sayıdaki örneklerdir. Her bir redifin birçok çağrışıma kapı aralayabileceğini de belirtmek gerekmektedir.

3- Benzer Rediflerinden Hareketle Mîhrî Hatun ve Cafer Çelebi'nin Mukayesesi

Mîhrî Hatun ve Cafer Çelebi divanlarında benzer redifler bulunmaktadır. Bu rediflerden bazıları kelime düzeyinde, bazıları da hem ek hem kelime düzeyinde birbirinin aynısıdır. Ekler veya kelimelerin kısmen farklılaştığı rediflerle, benzer redifli şiirler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Öte yandan redifi oluşturan kelimelerin çeşidi (isim, fiil, edat, zarf, sıfat, zamir) ve anlamına (ünlem, olumlu, olumsuz) göre de farklı tablolar oluşturmak mümkündür.

³⁴ Bkz. Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 283.

³⁵ Bkz. Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 309.

³⁶ Bkz. Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 329.

³⁷ Bkz. Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 349.

³⁸ Bkz. Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 413.

³⁹ Bkz. Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 433.

MİHRÎ HATUN ve TACİZÂDE CAFER ÇELEBÎ DİVANINDA YER ALAN BENZER REDİFLİ ŞİİRLER					
MİHRÎ HATUN DİVANI			TACİZÂDE CAFER ÇELEBÎ DİVANI		
S.N.	Redif (Ek+Kelime/Cümle)	Şiir	S.N.	Redif (Ek+Kelime/Cümle)	Şiir
1	bahs	G.10	1	ile bahs	G.14
2	behey kâfir	G.29	2	behey kâfir	G.25
3	beni	G.208	3	beni	G.207, G.238, G.245, G.247, G.253
4	benüm	G.100, G.102	4	benüm	G.144, G.145, G.148
5	bu gice	G.143, G.144, G.146	5	bu gice	G.181, G.202
6	-den leziz	G.17	6	leziz	G.21
7	gibi	G.187	7	gibi	G.215, G.236, G.239
8	-i çoklar sevdüğüm	G.117	8	benüm çok sevdüğüm	G.138 (Mr.)
9	'id	K.15	9	-yî 'id	K.15
10	ile	G.149, G.150, G.160	10	ile	G.184, G.192
11	ise ancak ola	G.2	11	ola	K.20
12	itmek olmaz	G.58	12	olmaz	G.72
13	kanda durur kanda iki	G.209	13	iki	G.243
14	kimseye	G.171	14	kimseye	G.194
15	-lar ile	G.173	15	-lar ile	G.178
16	-ler öldürür	G.48	16	öldürür	G.60
17	olmasun	G.132	17	olmasun kimse	G.205
18	olsun begüm olsun	Müstezâd	18	olsun begüm	G.143
19	-sı yok	G.76	19	-sı yok, yok	G.85, G.87, G.88, G.92
20	tutar	G.52	20	tutar	G.42
21	üstine	G.152, G.159	21	üstine	K.6, G.176, G.193
22	yaşarur, -a sıhhat yaşarur	G.22, G.23	22	-a sıhhat yaşarur	G.41
23	zulfün	G.94	23	zulfün	G.99

Mihri Hatun ve Cafer Çelebi divanlarında -varsa- hem ek hem de kelime veya cümle halinde rediflere sahip şiirlerin, kafiye bakımından da aynı olanları vardır. Mukayesede kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle, kafiye ve redif itibarıyla tamamen benzerlik arz eden şiirler ayrı bir tabloda verilmiştir.

HER İKİ DİVANDA DA AYNI KAFİYE ve REDİFLERDEN OLUŞAN ŞİİRLER					
MİHRÎ HATUN DİVANI			TACİZÂDE CAFER ÇELEBÎ DİVANI		
S.N.	Kafiye+Redif	Şiir	S.N.	Kafiye+Redif	Şiir
1	-ân ana	K.4, G.3	1	-ân ana	G.5
2	-ân şekil	K.8	2	-ân şekil	G.122
3	-ânı dürüst	Mr. 1/1,2	3	-ânı dürüst	G.13
4	-ân-ı kerem	G.107	4	-ân-ı kerem	Kt.3
5	-ânlar içinde	G.162	5	-ânlar içinde	G.170
6	-âr gül	K.12, G.96	6	-âr gül	Farsça Şiirler 6
7	-âr hey	Mr. 7/1, 9/1	7	-âr hey	G.255 (Mr.)
8	-âr imişsin böyle bilmezdim seni	G.193	8	-âr imişsin böyle bilmezdim seni	G.225
9	-âra benzetdim	G.116	9	-âra benzetdim	G.141
10	-aşlaruz biz	G.56	10	-aşlaruz biz	G.71
11	-üm olaydum kâşki	G.182, G.191	11	-üm olaydum kâşki	G.248

Mihri Hatun'un "bahs" redifli gazeline bakıldığında, akli temsil eden müderrisin canana dair bir ilim tahsil etmediği için dedikodu yahut nakilden öteye gidemediği ve aşktan/sevgiliden bahis açamayacağı, kâfirlerin Kur'an'dan bahsetmesinin caiz olmadığı, kâfir olan rakibin de küfre benzeyen zülfünden, sevgilinin Mushaf misali olan güzelliğini sormasının uygun olmayacağı ifade edilmektedir. Daha sonra şair, aşk ilmini kendisi gibi usta âşıkların tahsil ettiklerini ve şimdi her âşğın kendileriyle bahse tutuşmaktan korktuklarını dile getirmektedir. Ahmed Paşa'dan etkilendiği anlaşılan⁴⁰ "ile bahs" redifli gazeline Cafer Çelebi aklın, gönle asla itiraz etmemesi gerektiğini; âlim pirin, cahil çocukla bahsinin na-kabil olduğunu söylemektedir. Sevgilinin Tûbâ boyuyla aşk davası etmemesini, haddini bilip akran ile boy ölçüşmesini gül dalından isteyen şair, aşktan dem vurmada kendine denk kimsenin olmayacağını, hikmette Lokman ile bahse koyulmanın müşkül iş olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla aşağıdaki beyitlerde, her iki şairin de aşk konusunda işin ehli oldukları, ehil olmayanların bu işe girişmemeleri gerektiği ve sevgilinin kıymetini ancak kendileri gibi gerçek âşıkların bileceği ortaya konulmaktadır. Kelime benzerliğinden ziyade, beyitlerin anlam itibarıyla örtüşükleri görülmektedir:

⁴⁰ Bu gazel (G.14), Ahmed Paşa'nın aynı kafiye, redif ve vezindeki gazeliyle (G. 22) muhteva olarak da benzerlik arz etmektedir (Bkz. Ali Nihat Tarlan, *Ahmet Paşa Divanı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992, s. 129-130).

<i>Ey müderris çünki sen tahsîl-i cânân itmedün Kıl ü kâl içre kalupsın eyleme nâ-çâr bahs</i>	<i>'Akla eydün kılmasun gönüme hergiz i'tirâz Pîr-i dâna itmek olmaz tıfl-ı nâdân ile bahs</i>
<i>Mushaf-ı hüsnüni zülfünden su'âl itmiş rakîb Eylemek câ'iz midür Kur'ân'dan küffâr bahs</i>	<i>Şâh-ı gül Tûbâ boyunla itmesün da'vâ-yı 'ışk Haddini bilsün nigârâ kılsun akrân ile bahs</i>
<i>İlm-i 'aşkı biz i Mihrî şöyle tahsîl eyledük Şimdi her 'âşık bizümle itmeğe korkar bahs</i>	<i>Kim ola kim 'ışkdan ura benüm yanumda dem Müşkil işdür eylemek hikmetde Lokmân ile bahs</i>
Mihrî, G.10/3-5 ⁴¹	Cafer, G.14/2, 6, 3 ⁴²

"Behey kâfir" redifli gazelinde Mihrî, kâfire benzetilen sevgilinin, cevri ile âşığı öldürmesini kimsenin reva görmeyeceğini belirtmekte, bin kere cefasını çektiği sevgilinin de bir vefa göstermesini istemektedir. Cafer ise sevgiliye hitapla, "Be hey kâfir! Cefa taşını yeter attın, merhamet et. Beden burç değildir. Niyazımdan haz alarak nazını artırıp daha fazla benden kaçma." demektedir. "Cevr-naz", "vefa-rahm" gibi kelimelerin anlamca benzerlik arz ettiği, "cefa"nın da aynen geçtiği beyitlerde, sevgilinin ziyadesiyle cevri ü cefa ettiği âşığına, biraz da iltifat etmesi gerektiği vurgulanmaktadır:

<i>Beni cevri ile sen öldürmek Kim görübdür revâ behey kâfir</i>	<i>Yiter atdun cefâ taşın rahm it Burç degüldür beden behey kâfir</i>
<i>Çekmişem ben cefânı bin kerre Sen de it bir vefâ behey kâfir</i>	<i>Arturub nâzunı niyâzumdan Kaçma benden igen behey kâfir</i>
Mihrî, G.29/3-4 ⁴³	Cafer, G.25/3-4 ⁴⁴

"Beni" redifli gazelde Mihrî sevgiliye hitapta bulunarak "Ne inletirsin dert ile ey yâr beni. Nice kez öldüresin cevri ile her defa beni." demekte; sevgilinin gözlerinin her an bir su yerine âşığın kanını içtiğini, bu iki kan dökücünün acaba kendisini kanda mı bulduğunu vurgulamaktadır. Kanda kelimesi nerede anlamına da gelebildiğine göre "Bu iki kan dökücü acaba beni nerede buldu?" şeklinde de anlaşılabilir. Cafer Çelebi aynı redifli gazellerinden birinde, kendini öldürmek için sevgilinin göğsünü şevkten açtığını, o fettanın pamuğa benzeyen göğsü ve gözü ile onu hoş boğazladığını söylemekte; diğerinde ise sevgilinin gözünün naz ve istiğnadan artık kimseyi görmeyeceği, o şehla gözlünün naz ile âşığı öldüreceğini ifade etmektedir. Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin, cevri etmek, dert çekirmek ve gözleri sebebiyle şairi (Mihrî) öldürdüğü; cananın göğsünü açıp âşığı şevke getirmesi, naz ve istiğna sahibi o şehla gözlünün naz etmesi dolayısıyla şairi (Cafer) öldüreceği söylenmektedir. Dolayısıyla her iki şair de sevgilinin tavırları ve bazı güzelliklerinin âşık üzerindeki öldürücü etkisi üzerinde durmaktadır:

<i>Nice bir inledesin derd ile ey yâr beni Nice bir öldüresin cevri ile her bâr beni</i>	<i>Göğsin açar şevkten öldürmeğe cânân beni Hoş boğazlar penbe-yile gözlen ol fettân beni</i>
<i>Gözlerün kanım içre lahzada bir su yerine Kanda buldı 'acebâ bu iki hûn-hâr beni</i>	<i>Nâz u istiğnâdan ayruk kimse mi görür gözün Öldürürse nâz ile ol gözleri şehlâ beni</i>
Mihrî, G.208/1-2 ⁴⁵	Cafer, G.238/1, G.253/6 ⁴⁶

"Bu gice" redifli iki gazelinden birinde Mihrî, bu gece yar ile çölleri seyran ettiklerini ve kendisine şükür kabilinden bağışta bulunmanın vacip olduğunu söylemekte, diğerinde ise bu gece bir tabibin kendileriyle hem dem olduğunu ve hasta gönüllerine ilaç eylediğini belirtmektedir. Cafer Çelebi de bu

⁴¹ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 220.

⁴² Erünsal, *Tâci-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 209.

⁴³ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 229.

⁴⁴ Erünsal, *Tâci-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 220.

⁴⁵ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 321.

⁴⁶ Erünsal, *Tâci-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 447, 462.

gece yar ile çölün cennet gibi olduğunu ifade etmekte, kırmızı şarabın ırmak olup akmasını istemektedir. Ölü gönüllerin çürüyüp gitmiş iken hayat bulduğunu, yoksa Mesih'in gökten yere mi indiğini söylemek suretiyle sevgilinin hayat bahşeden dudağına atıfta bulunmaktadır. Her iki şair de sevgiliyle bir arada olmanın verdiği bahtiyarlığa işaret ederken, dudağı da nazara alarak Mihrî, sevgilinin hasta gönlü iyileştirici oluşuna değinmekte, Cafer Çelebi de İsi nefes misali ölü gönüllere hayat bahşediğine değinmektedir:

<i>Eyledük yâr ile sahrâları seyrân bu gice</i> <i>Vâcib oldur bana şükrâne virem cân bu gice</i>	<i>Yâr ile huld-i berîn oldı çü sahrâ bu gice</i> <i>Aksun ırmağ oluben bâde-i hamrâ bu gice</i>
<i>Bir tabîb oldı bizümle yine hem-dem bu gice</i> <i>Dil-i bîmârumuza eyledi emsem bu gice</i>	<i>Mürde diller çürüyüb gitmiş iken buldı hayât</i> <i>Gökden indi mi yire yoksa, Mesîhâ bu gice</i>
Mihrî, G.143/1, G.144/1 ⁴⁷	Cafer, G.202/1, 3 ⁴⁸

Başka kimselerin, kendi gibi aşka tutulmamasını, sevdiğinin ağyar olmamasını, yârinin gözünden irak kalarak yabancı olmamasını, çaresiz kalmamasını, hasta gönüllü olup yardan ayrı düşmemesini ve kimsenin şehrinde âlemin gözüne karanlık görünmemesini temenni eden Mihrî, dostuna hitapla, kendisi gibi gece gündüz inleyip yârinin de ona yar olmamasını Hak Teâlâ'dan dilemektedir. Cafer Çelebi ise vuslatın elden gidip kimsenin ayrılığa duçar olmamasını, şeref ve saadetten düşüp hakir olmamasını, sevgilinin aşkının, şairi garip eylediği, zaten sevgilinin gözünün hastası olduğu için gurbette hiç kimsenin hasta olmamasını, düşmanı yar edinip ona yar olana düşman olan sevgilinin de gönül belasına düşüp ona kimsenin yar olmamasını istemektedir. Rediflerindeki müşterek kelimelerle birlikte kafiyeyi oluşturan bazı kelimelerin de aynen geçtiği söz konusu gazellerde Mihrî, aşkın, ayrılığın ve yâd olmanın ne derece ıstırap verici olduğunu söylerken, Cafer Çelebi vuslattan sonra ayrılığın, izzetten düşüp hor-hakir olmanın ve garipliğin ne kadar zor olduğunu söylemektedir. Son beyitlerde ise âşığa bunları yaşatan sevgili için beddua vardır:

<i>Kimseler bencileyin 'aşka giriftâr olmasun</i> <i>Kimsenün bencileyin sevdüğü ağyâr olmasun</i>	<i>Visâl elden gidüb hecre giriftâr olmasun kimse</i> <i>Îlâhî 'izz ü devletden düşüb hâr olmasun kimse</i>
<i>Kimsenün yâri gözünden dûr olup yâd olmasun</i> <i>Kimseler gam hanesinde çâr u nâ-çâr olmasun</i>	<i>Kesüb yâd-u-bilişden hep ğarîb itmiş durur 'ışkun</i> <i>Gözün bîmâriyam ğurbetde bîmâr olmasun kimse</i>
<i>Kimseler dil-haste olup düşmesün yârdan cüdâ</i> <i>Kimsenün şehrinde 'âlem gözine tar olmasun</i>	<i>İdinür düşmeni yâr ol olur yâr olana düşmen</i> <i>Düşüb gönül belâsına ana yâr olmasun kimse</i>
<i>Dilerem Hak Hazretinden Mihrî gibi dostum</i> <i>Gice gündüz zârî kıl yârün sana yâr olmasun</i>	
Mihrî, G.132/1-3, 5 ⁴⁹	Cafer, G.205/1, 4, 6 ⁵⁰

"Ana" redifli gazel ve kasidesinde, sevgilinin hattının yazısını yanağının üstüne acaba kimin yazdığını tecahül-i arifane bir şekilde sorup, Kirâmen Kâtibin adlı meleklerin bile ona hayran olduğunu söyleyen Mihrî, sevgiliye hitapla, dudağından âşığa ab-ı hayat sunmasını istemekte, gamından ölmüş olan cismine can verse bir sakıncası olmayacağını belirtmektedir. Cafer Çelebi, sevgilinin, çok ince olan yeşil ayva tüylerinin, kendisine bir hal verdiğini, can ve gönülden geçip ona hayran olduğunu ifade etmektedir. Böylece sevgili, lal renkli dudağının hasretiyle Cafer'in can verdiğini görmüş, ab-ı hayat suyu da onun için karalar giyip ağlamıştır. Her iki şair de bu beyitlerde sevgilinin yazıyla da ilişkilendirilen tüylerine (hatt), dudağına ve dudağın ab-ı hayat suyuyla olan bağlantısına değinmiştir. Beyitlerdeki ifadeler çoğunlukla farklı olsa da anlatılmak istenen büyük oranda aynıdır. Üstelik bazı

⁴⁷ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 288, 289.

⁴⁸ Erünsal, *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 410.

⁴⁹ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 283.

⁵⁰ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 413.

beyitler ve kafiye yapıları oluşturan kelimelerde Mihrî Hatun ve Cafer Çelebi'nin, Ahmed Paşa'dan⁵¹ etkilendiği görülmektedir:

<i>Hattun inşâsın hadün üstinde kim yazdı 'aceb Kim Kirâmen Kâtibîn olmuş durur hayrân ana</i>	<i>Virdi bir hâlet ğubâr-ı hatt-ı sebzün bana kim Geçmişemdür cân-u-dilden olmuşam hayrân ana</i>
<i>Teşnedür dil sun lebünden çeşme-i hayvân ana Mürdedür cismüm ğamundan n'ola virsen cân ana</i>	<i>Hasret-i la'lünle gördi Ca'ferün cân virdüğün Karalar geymişdür ağlar çeşme-i hayvân ana</i>
Mihrî, G.3/10, K.4/1 ⁵²	Cafer, G.5/5, 7 ⁵³

İlk beyitte vahdetten kesretin zuhur edişi ve aşkın vuku buluşuna atıf yapan Mihrî, reyhan kokulu ayva tüyleri olan sevgilinin, yanağını gösterdiğinden beri kendisini divane kılıp hayran bir şekle büründürdüğünü ifade etmektedir. Yine sevgilinin kaşlarının aşk ve güzelin temsilcisi Zühre gezegenini andıran alnında tuğra çektiğini, yazıya benzeyen tüylerinin üzerine o kalem gibi kaşların unvan şeklinde başlık yazdığını, sabanın lale renkli yanağında siyah zülfüne erip, sünbül olan saç ve reyhan olan hatta ait şeklin ne güzellikler oluşturduğunu söylemektedir. Cafer Çelebi de sevgilinin, taze miskle güzelliğine ait beratını yazıp, üstünde kaşının suretinin unvan şeklinde düşmüş olduğunu, put gibi güzelin göz kâsesinde saçlarının hayalinin reyhan destesini andırır tarzda suya konmuş olduğunu, sevgilinin zülfü altındaki reyhan kokulu tüylerinin gönül bağı olarak Cafer'i hayran olmuş bir şekle sokup lal eylediğini belirtmektedir. Göz kâsesine saçların reyhan destesi şeklinde konulmuş olması, orijinal bir benzetme olarak durmaktadır. Oldukça aynı kelimelerle kafiye yapılan bu şiirlerde Mihrî'nin sevgiliye ait güzellik unsurlarından yanak, hatt, kaş, alın, zülûf ve bunlarla ilgili teşbihler; Cafer Çelebi'nin ise hatt, kaş, göz, saç/zülûf ve ilgili benzetmeler üzerinde durduğu görülmektedir. Bu güzelliklerin, âşık konumundaki Mihrî'yi deli divane ettiği, Cafer'i lal eylediği vurgulanmaktadır:

<i>'Ârızun 'arz ideliden hat-ı reyhân-şekil Beni dîvâne kılup eyledi hayrân-şekil</i>	<i>Müşk-i terle yazuben hüsni berâtını hatı Düşmüş üstinde kaşı sûreti 'unvân-şekil</i>
<i>Kaşların Zühre cebînünde ki tuğrâ çekdi Ne kalem yazdı hatun üstine 'unvân-şekil</i>	<i>Kâse-i dîdede saçları hayâlî görünür Suya konmuş sanemâ deste-i reyhân-şekil</i>
<i>Lâle-haddünde irüp zülf-i siyâhuna sabâ Gör ne zînetler ider sünbül ü reyhân-şekil</i>	<i>Zülfî altındaki reyhân hatı dil bâğıdur Ki idüb Ca'feri lâl eyledi hayrân-şekil</i>
Mihrî, K.8/1-3 ⁵⁴	Cafer, G.122/4, 6-7 ⁵⁵

"Dürüst" redifi başta Necâtî olmak üzere Mihrî, Cafer Çelebi ve Adlî (II. Bayezid) gibi şairler tarafından kullanılmıştır. Söz konusu redifin geçtiği şiirinde Mihrî, o cihan gül bahçesine ait üstün gazel okuyucusunun tam, dürüst olduğunu ve divanı içre bu beyti hoş, dört dörtlük bir şekilde tamamladığını söylemektedir. Cafer Çelebi ise o sevgilinin yanaklarının şevkiyle her beyti bir gül gibi divanı tam olan Cafer'in renkli sözlerini görmesini, hitapta bulunduğu sevgiliden istemektedir. Her iki şair de sözlerini/şiirlerini övüp divanlarının tam ve değerli oluşuna dikkat çekmektedir. Ancak, sevgilinin yanaklarıyla irtibatlı olarak sözünün güzel olduğunu, her beytinin de bu iki yanak misali gül gibi divanı oluşturduğunu anlatan Cafer'in daha üstün ifade gücüne eriştiğini söylemek mümkündür:

⁵¹ Ahmed Paşa Divanı'nda yer alan 1. ve 3. sıradaki gazellerle Mihrî (K. 4, G. 3) ve Cafer'e (G. 5) ait şiirler arasında -başta kafiye, redif ve vezin olmak üzere- birtakım benzerlikler vardır (bkz. Tarlan, *Ahmet Paşa Divanı*, s. 119, 120).

⁵² Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 216, 188.

⁵³ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 199.

⁵⁴ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 196.

⁵⁵ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 322.

<i>Ol cihân gülzârının ra'nâ ğazel-hânı dürüst</i> <i>Hoş tamâm itmiş bu beyti içre dîvânı dürüst</i>	<i>Ruhlarun şevki-yle rengîn sözlerin gör Ca'ferün</i> <i>Kim değer her beyti bir gül gibi dîvânı dürüst</i>
Mihri, Mr.1/1 ⁵⁶	Cafer, G.13/7 ⁵⁷

Ahmed Paşa'nın Fatih için yazdığı "kerem" kasidesinden esintiler taşıyan aynı redifli her iki şaire ait şiirlerde Mihri, kerem sahibi olan sultana hitapla, cömert tabiatlı olanın cömertliğinden ihsan etmesinin şanından olduğunu söylemekte, İsi nefesi ölüye can bahşettiğine göre, adaletinin suyu ile susamış gönüllere hayat vermesini istemektedir. Cafer Çelebi, dönüştürücü nazarının toprağı halis altın ettiği ve kendisine de bir nazar etmesini istediği kerem sahibinin, cömertliğinin Kevser'i, yani aşırı cömertliği sayesinde emel bağının, cennet olduğunu ve lütfunun çiğ taneleriyle kerem gülistanının taptaze bir hal aldığını ifade etmektedir. Mihri, düşkün âşık konumundaki kendisine el uzatmasını istediği kerem sahibinin, cömertliği, adaleti ve hayat bahşedici oluşuna değinirken; Cafer Çelebi, cömertlik ve lütf bakımından üstün olan ve toprağı altın eden dönüştürücü nazara sahip "kân-ı kerem" in, kendisine de bir bakmasını istemektedir. Dolayısıyla iki şair de hitapta bulundukları varlığın üstün olan yönlerine vurgu yapmakta ve kendilerine de iltifat etmesini beklemektedirler:

<i>Dest-gîr ol bu ben üftâdeye ey kân-ı kerem</i> <i>Ki kerîm zât olanun şânıdur ihsân-ı kerem</i>	<i>Kîmyâ-yı nazarun hâki zer-i hâlis ider</i> <i>Dem durur bir nazar itsen bana ey kân-ı kerem</i>
<i>'Adlün âbı n'ola dil-teşnelere vîrse hayât</i> <i>Ki virür mürdeye 'İsâ-nefesün cân-ı kerem</i>	<i>Kevser-i cûdun ile bâğ-ı emel huld-ı berin</i> <i>Şebnem-i lulfun ile taze gülistân-ı kerem</i>
Mihri, G.107/1, 4 ⁵⁸	Cafer, Kt.3/7, 6 ⁵⁹

Salınarak yürüyen serviler içinde sevgilinin boyu, gülistan yaprakları içinde de yanağı gibisinin olmadığını söyleyen Mihri, put misali güzel sevgiliye hitapla hokkaya benzeyen ağzının tebessüm etmesi halinde, hazine kutusunu andıran ağzındaki dişlerin, inci ve mercanlar olarak apaçık görüneceğini dile getirmektedir. Cafer Çelebi, sevgili için, gül bahçeleri içinde benzeri olmayan bir servi olduğunu, elif gibi girip canlar içinde yer ettiğini belirtmekte, hitapta bulunduğu gümüş bedenli sevgilinin, hayalinin misafirine mercan kâseleri içinde şeker şerbetini sunduğunu söylemektedir. "Mercan kâseleri içinde şeker şerbeti" ifadesindeki kâse, yuvarlak oluşu bakımından sevgilinin ağzıyla, mercanlar dişleriyle, şeker şerbeti de dudaklarıyla ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla aşağı yukarı aynı muhtevaya ve birçok ortak kelimeye sahip beyitlerde Mihri, sevgilinin boyu, yanağı, ağzı ve dişlerini ilgili unsurlarla birlikte zikretmekte, Cafer ise servi olan sevgilinin elife benzeyişine, gümüş bedenli oluşuna değinmekte, teşbihe konu olan yönleri vasıtasıyla dudakları, ağzı ve dişlerine atıfta bulunmaktadır. Mihri ve Cafer'e ait bu gazeller üzerinde, Necâti'nin⁶⁰ etkisi olduğu görülmektedir:

<i>Kaddün gibi yok serv-i hırâmânlar içinde</i> <i>Haddün gibi yok berg-i gülistânlar içinde</i>	<i>Bir serv ki yok misli gülistânlar içinde</i> <i>Yir itdi elif gibi girüb cânlar içinde</i>
<i>Çün hokka dehânun sanemâ kılsa tebessüm</i> <i>Rûşen görünür lü'lü ü mercânlar içinde</i>	<i>Mihmân-ı hayâlüne şeker şerbetin eyler</i> <i>Ey sîm-beden kâse-i mercânlar içinde</i>
Mihri, G.162/1, 4 ⁶¹	Cafer, G.170/1, 4 ⁶²

⁵⁶ Arslan, *Mihri Hâtun Divânı*, s. 325.

⁵⁷ Erünsal, *Tâci-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 208.

⁵⁸ Arslan, *Mihri Hâtun Divânı*, s. 270.

⁵⁹ Erünsal, *Tâci-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 476.

⁶⁰ Necâti Beg'in "Yerin var eyâ kaddi elif cânlar içinde/Hayf ola ki ömrün geçe dükkânlar içinde (G. 553/1)" şeklinde başlayan gazeli, söz konusu gazellerle aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu gibi, muhteva olarak da benzerlik göstermektedir (bkz. Ali Nihat Tarlan, *Necâti Beg Divanı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992, s. 397).

⁶¹ Arslan, *Mihri Hâtun Divânı*, s. 298.

⁶² Erünsal, *Tâci-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 378.

Son mısraları birebir tekrar eden ve hemen hemen aynı ifadelerin kullanıldığı aşağıdaki bendlerde Mîhrî, vefasız sevgiliden kerem görmediğini, çaresiz âşık konumundaki kendisiyle yâr olmadığını, şairi âlemde cevriyle bizar eylediğini ve cefa huylu yâre hitapla, ondan vaz geçtiğini söylemektedir. Buna mukabil Cafer, "Ey vefasız yar, yürü sende kerem mi var hey!" diyerek sevgilinin işinin her sefer âşığa acılar vermek olduğunu ve cevrinin, şairi tatlı canından usandırdığını, cefa huylu yâre hitapla, ondan vaz geçtiğini söylemektedir:

<i>Görmedüm senden kerem ey bî-vefâ dildâr hey Olmadun bir gün bu ben bî-çâre ile yâr hey Eyledün cevrünle 'âlemde beni bîzâr hey Ey cefâ-hû yâr senden vâz geldüm vâz hey</i>	<i>Bî-vefâ yârâ yûri sende kerem mi var hey Acılar virmezdür işün 'âşika her bâr hey İtdi cevrün tatlu cânımdan beni bîzâr hey Ey cefâ-hû yâr senden vaz geldüm var hey</i>
Mîhrî, Mr.9/1 ⁶³	Cafer, G.255/1(Mr.) ⁶⁴

Sevgiliye hitapla, "Dost nazik yar imişsin ve gönül yakıcı nar imişsin, seni böyle bilmezdim." diyen Mîhrî, o sevgilinin cevri etmek suretiyle âşıkların başına ateş yakmış olduğunu ve hayli hoş sihir yapıcı olduğunu ifade etmekte, böylece sevgilinin şaşırtıcı özelliklerine, âşık tarafından yeni yeni fark edilen yönlerine değinmektedir. Cafer Çelebi de sevgiliye hitapla, "Ey can parçası! Cevrinin dikenleriyle gönül yaralandı, dikenlerle dolu gül bahçesi imişsin, seni böyle bilmezdim. Bize naziklik yaparak bir güler yüz gösterip geçtin, hey ne nazik yar imişsin, seni böyle bilmezdim." demektedir. Adeta Mîhrî'nin ilk mısraı Cafer Çelebi'nin son mısraı olarak tekrar etmekte ve müştereken sevgilinin cevri üzerinde durulmaktadır. Mîhrî bu cevri ateş ve sihirle, Cafer Çelebi diken ve kayıtsızlıkla olan irtibatına yer vermekte ve cevri diken ile anarak ifadeye çarpıcılık kazandırmaktadır:

<i>Dost nâzûk yâr imişsin böyle bilmezdim seni Dil yakıcı nâr imişsin böyle bilmezdim seni</i>	<i>Yaralandı hâr-ı cevrünle dil ey cân pâresi Gülşen-i pür-hâr imişsin böyle bilmezdim seni</i>
<i>Cevr ile 'âşıklarun od yakdurursın başına Haylı hoş sehâre imişsin böyle bilmezdim seni</i>	<i>Bir güler yüz gösterüb geçdün bize nâzûklûgi Hey ne nâzûk yâr imişsin böyle bilmezdim seni</i>
Mîhrî, G.193/1-2 ⁶⁵	Cafer, G.225/3-4 ⁶⁶

Mîhrî, put gibi güzel olan sevgilinin yanaklarını lale bahçesine, menekşe saçlarını da misk yağdıran kokuya benzettiğini, cemalinin gül bahçesini görüp tasdik ederek çiçeklerle süslenmiş bahara benzettiğini söylemektedir. Cafer Çelebi de sevgilinin yüzünü bağa, yanağını lale bahçesine, menekşe zülfünü de bahar bulutuna, yârin güzelliğinin baharında yanağı ve saçlarını beraber gece ve gündüze benzettiğini ifade etmektedir. Aşağıdaki ilk beyitler büyük oranda benzerlik arz etmektedir. Sevgilinin hüsn ü cemalinin baharla olan irtibatına değinilen ikinci beyitlerde Mîhrî, gül bahçesini andıran sevgilinin cemalini çiçek ve süslü bahara benzeterek renkli bir tablo oluşturmuş, Cafer Çelebi yârin güzelliğinin baharında aydınlık yanağını gündüze ve siyah saçlarını geceye benzeterek beyti zıtlıklar üzerine kurmuştur:

<i>Nigâr ruhlarını lâle-zâra benzetdüm Benefşe saçlarını müşk-bâra benzetdüm</i>	<i>Yüzini bâğa ruhın lâle-zâra benzetdüm Benefşe zülfini ebr-i bahâra benzetdüm</i>
<i>Cemâli gülşenini gördüm ü didüm el-hak Şükûfe ile müzeyyen bahâra benzetdüm</i>	<i>Ruhi-yla saçları yârın bahâr-ı hüsninde Berâber olalı leyl-ü-nehâra benzetdüm</i>
Mîhrî, G.116/1-2 ⁶⁷	Cafer, G.141/1, 6 ⁶⁸

⁶³ Arslan, *Mîhrî Hâtun Divânı*, s. 335.

⁶⁴ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 464.

⁶⁵ Arslan, *Mîhrî Hâtun Divânı*, s. 313.

⁶⁶ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 433.

⁶⁷ Arslan, *Mîhrî Hâtun Divânı*, s. 275.

"Başlaruz biz" şeklinde sona eren gazellerinde Mihrî, bu dünyadaki güzellerde vefa bulmadıklarını, bir bahtı siyah talihi yok başlar olduklarını söylerken; Cafer Çelebi kendileri için ayak öpen, ayağa kadar gelen baht ve kısmetin olmadığını söylemekte, "Ne tuhaf şey ki, biz bahtı yok başlarız." diyerek nasipsiz olduklarını dile getirmektedir. Mihrî'ye ait beytin lirik yönünün daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Zira şair sevgiliden yana yüzünün gülmediğini belirtmektedir. Vefa bulamamak, kara bahtlı ve talihsiz olmaktan yakınan Mihrî'ye mukabil, Cafer Çelebi ayağa kadar gelen devletin gerçekleşmediğini ve devleti yok başlar olduklarını söyleyip, şaşkınlık yaşamaktadır:

<i>Hûblarda vefâ bulımaduk Mihrî cihânda Bir bahtı siyeh tâlî'i yok başlaruz biz</i>	<i>Olmadı bize devlet-i pâbûs müyesser Ca'fer ne 'aceb devleti yok başlaruz biz</i>
Mihrî, G.56/5 ⁶⁹	Cafer, G.71/6 ⁷⁰

"Ben ne varlık suretiyle resmedileydım keşke, bu cihana gelmeyip yok olaydım keşke!" diyen Mihrî, şah olan sevgilinin kûyunda bilinir olmayı, sırf ona hizmet eden bir hizmetçi olmayı arzulamıştır. Feleğin canana vuslatı nasip etmeyeceğini anladığı için bela çeken candan mahrum kalmayı, dostun gül bahçesinde çiçek olmadığına göre, bari bostanında soğan ve sarımsak olmayı istemiştir. "Ey can (cânâ)" diye hitapta bulunarak, bir nefes dahi bin azap ile geçince, canını teslim edip merhum olmayı dilemiştir. Aynı redifli şiirinde hizmetkâr ve hizmetçi olmayı istemeyen Cafer Çelebi, dünyaya gelmemiş olmayı ve yok olmayı dilemiştir. "Hoş kokulu reyhandan sayılmazsam da, mademki büyüyüp geliştim, hiç değilse az paha eder bir soğan veya sarımsak olaydım keşke! Bari bu güzel sevgiliyi görme imkânım olmadı, keşke aşktan bin parça ve mahrum olsaydım!" demektedir. Kendine de hitapla, "Bu belalarla dirilmekten ölüm bana çok daha yeğ, rahmete nail olmuş bir ölü olsaydım keşke!" diyerek içinde bulunduğu durumun vahametini ortaya koymaktadır. Redif olarak geçen "olaydım kâşkî" ifadesi, umulanın elde edilemediği ve pişmanlıkların yaşandığı bir hali yansıtmaktadır. Söz konusu gazellerde şairler, bilhassa sevgili olmak üzere, bazı arzulardan mahrum kalışlarının meydana getirdiği tahassürü ve istemedikleri halde içinde bulunulan durumun verdiği rahatsızlığı ifade etmektedirler. Kafiye yapı oluşturmak için de çoğunlukla aynı kelimelerin seçtiği gazellerde Mihrî'nin daha duygusal ifadelerle yer verdiği müşahade edilmektedir:

<i>Ben ne resm-i kevn ile mersûm olaydım kâşkî Bu cihâna gelmeyüp ma'dûm olaydım kâşkî</i>	<i>Ben ne hidmetkâr u ne mahdûm olaydım kâşkî Gelmiyeydüm 'âleme ma'dûm olaydım kâşkî</i>
<i>Dergehinde ol şehûn ma'lûm olaydım kâşkî Hidmetinde 'âkıbet mahdûm olaydım kâşkî</i>	<i>Çün nemâ buldum reyâhînden sayılmazsam dahi Bir piyâz-ı kem-bahâ yâ sûm olaydım kâşkî</i>
<i>Vasl-ı cânânı müyesser kılmaz imiş çün felek Bu belâ-keş candan mahrûm olaydım kâşkî</i>	<i>Olmadum çün ol dahi bârî bu şûhî görmeyüb 'İşkdan bînbahre vü mahrûm olaydım kâşkî</i>
<i>Gülsitânında çün ezhâr olmadum ben dostun Bûstânında piyâz u sûm olaydım kâşkî</i>	<i>Bu belâlarla dirilmekten ölüm çok yeg bana Ca'ferâ bir meyyit-i merhûm olaydım kâşkî</i>
<i>Bin 'azâb ile geçince bir nefes cânâ yine Cânı teslîm eyleyüp merhûm olaydım kâşkî</i>	
Mihrî, G.182/1, G.191/1-3, 7 ⁷¹	Cafer, G.248/1, 5-7 ⁷²

Mihrî Hatun ve Cafer Çelebi'nin sınırlı sayıdaki şiirlerinden verilen bu örnekler, iki şair arasındaki benzerlik ve farklılıkları kısmen ortaya koymaktadır. Klasik şiirde, üslubu söz sahibi olan her şair gibi bu iki şairin de farklı üslup sergilemesine rağmen, beyitlerde kastedilen anlam ve kullanılan ifadeler

⁶⁸ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 346.

⁶⁹ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 244.

⁷⁰ Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 268.

⁷¹ Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, s. 307, 312-313.

⁷² Erünsal, *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*, s. 457.

itibariyle yer yer yollarının kesiştiği veya aynı doğrultuda seyrettiği görülmektedir. Üstelik kafiye ve redifleri ortak olan şiirlerde -Mihri'ye ait 96. sıradaki "gül" redifli gazel hariç- vezin birliği de bulunmaktadır. Bu da nazireyi akla getirmektedir. İstisnaları olmakla birlikte, nazirede örnek alınan/model şiirle nazire olan şiir arasında vezin birliği; kafiye ve -varsa- redif birliği; söyleyiş (eda), anlam ve hayal benzerliğinin olması beklenmektedir.⁷³ Son tabloda gösterilen ve muhtevaları benzer olanlarından birkaç beyit sunulan örnek şiirlerin, bu üç şartı büyük oranda sağladığı anlaşılmaktadır. Ancak Mecma'u'n-Nezâir'e bakıldığında, Cafer Çelebi'nin şiirlerine yapılan nazirelerde Mihri'nin ismi geçmediği gibi, Mihri'nin şiirlerine nazire yazıldığına dair bir bilgiye de rastlanmamaktadır.⁷⁴ Pervane Bey Mecmuasında ise Mihri'nin şiirlerine nazire yazanlar arasında Cafer Çelebi geçmemekte, Cafer Çelebi'nin şiirlerine de Mihri'nin nazire yazdığına dair bir kayıt yer almamaktadır.⁷⁵ Öte yandan her iki şairin de Ahmed Paşa, Necâti Bey, Şeyhî ve Ahmedî gibi önemli isimlerin şiirlerine nazire yazdığı ifade edilmektedir.⁷⁶ Dolayısıyla bu iki şairin, kendilerinden daha üst bir konumda olan şairlerden etkilenmiş olmaları muhtemeldir.

Sonuç

Redifleri bağlamında iki şairin karşılaştırmaya konu edildiği bu çalışmada, Mihri Hatun ile Cafer Çelebi'nin divanlarında redife çokça yer verdikleri, bu rediflerden epeyi farklı olsa da, bazılarının aynı olduğu, hatta rediflerle birlikte kafiyelerin ve yer yer kafiye yapıları oluşturan kelimelerin dahi aynı olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra bazen mısra ve ifade benzerliği ile de karşılaşmıştır.

İki şair arasındaki redif, kafiye ve kullanılan ifadeler açısından tespit edilen dikkate değer benzerliklerin muhtemel sebeplerinden biri, aynı dönemde yaşamış olan bu iki şairin görüşmüş olmalarıdır. Amasya'dan ayrılmayan Mihri'nin aksine, Amasya, Bursa ve İstanbul gibi şehirlerde yaşadığı öğrenilen Cafer'in, Amasya'daki edebî hareketliliği takip etmiş olabileceği, böylece Mihri'nin de Cafer Çelebi'den haberdar olup ondan etkilenmiş olabileceği de ihtimaller arasındadır. II. Bayezid ve Şehzade Ahmed zamanında Amasya'da yetişen şairler arasında her ikisinin de anılması, bu iki şairin görüşmüş olmalarını kuvvetlendirmektedir. Bizzat karşılaşmış olmasalar da çevrelerindeki şairler vasıtasıyla birbirlerinin şiirlerini görmüş olmaları imkân dâhilindedir. Aksi takdirde büyük orandaki bu benzerliği, belli kuralları olan ve kalıp ifadelerin kullanıldığı klasik Türk şiiri anlayışı ile açıklamak mümkün görünmemektedir. Öte yandan klasik Türk şiirinde nazire geleneği vardır. Bu iki şairden birinin, diğerinin herhangi bir şiirine nazire yazdığına dair bilgiye rastlanmasa da, nazirede esas olan kafiye, redif ve vezin birliği bazı şiirlerde göze çarpmaktadır. Nitekim kafiye ve redifleri müşterek olan son tablodaki şiirlerin -96. gazel hariç- vezinlerinin de aynı olduğu tespit edilmiştir.

Benzer redifli şiirlerin anlam bakımından da benzerlik arz ettiği, hatta bazen şiirde ele alınan varlık veya konuya yaklaşımın bile benzer olduğu anlaşılmıştır. Şairlerin birbirlerinden etkilendiğine hükmedilmiş olup, hangi şairin diğerini etkilediği konusunda kesin bir hükme varılmamakla birlikte, örnek şiirlerden hareketle, özellikle duygusallık bakımından Mihri'nin şairlik yönünün Cafer Çelebi'ye nazaran daha güçlü olduğu, dolayısıyla onun Cafer'i etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu iki şaire ait birkaç şiirin, Ahmed Paşa ve Necâti'nin bazı şiirleriyle kafiye, redif, vezin ve yer yer muhteva bakımından benzerlik arz ettiği, dolayısıyla bu iki şairin birbirini etkilemesinden ziyade, daha üst bir model olan Ahmed Paşa ve Necâti gibi şairlerden etkilendiği de olmuştur.

Rediflerindeki müştereklik ölçüt alınarak iki şairin karşılaştırıldığı bu çalışmayla, edebî açıdan şairler arasında birçok yönden benzerliğin olduğu sonucuna ulaşılmış, bu hususta daha kapsamlı bir çalışmanın yapılabileceği kanaati hâsıl olmuştur.

⁷³ M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz - Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yay., Ankara, 2006, s. 31-39.

⁷⁴ Edirneli Nazmî, *Mecma'u'n-Nezâir*, haz. M. Fatih Köksal, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2012, s. 51.

⁷⁵ Kamil Ali Gıynaş, *Pervane Bey Mecmuası (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 2013, s. 22, 29-30.

⁷⁶ Edirneli Nazmî, *Mecma'u'n-Nezâir*, s. 45-47, 49; Gıynaş, *Pervane Bey Mecmuası (İnceleme-Metin)*, s. 13, 23, 29.

Kaynakça

- Akün, Ömer Faruk, "Divan Edebiyatı", *DİA*, c. 9, İstanbul, 1994.
- Arslan, Mehmet, *Mihri Hâtun Divânı*, Amasya Valiliği Yay., Ankara, 2007.
- Aslan, Ensar, *Türk Halk Edebiyatı*, Maya Akademi Yay., Ankara, 2011.
- Bayram, Yavuz "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı: 16, Konya, 2004. <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/257/247> (21.02.2017).
- Bayram, Yavuz, *Adli Hayati-Şahsiyeti-Şairliği-Dîvânının Tenkidli Metni*, Amasya Valiliği Yay., Amasya, 2008.
- Edirneli Nazmî, *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, Haz. M. Fatih Köksal, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2012. ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10721,edirneli-nazmi-mecmaun-nezairpdf.pdf?0 (30.05.2017)
- Erünsal, İsmail E., "Mihri Hatun", *DİA*, c. 30, İstanbul, 2005.
- Erünsal, İsmail E., "Tâcîzâde Câfer Çelebi", *DİA*, c. 39, İstanbul, 2010.
- Erünsal, İsmail, *The Life And Works Of Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition of His Dîvan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1983.
- Gıynaş, Kamil Ali, *Pervane Bey Mecmuası (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 2013.
- İsen, Mustafa ve diğerleri, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2009.
- Köksal, M. Fatih, *Sana Benzer Güzel Olmaz - Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yay., Ankara, 2006.
- Kurnaz, Cemal, *Divan Dünyası*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara, 2011.
- Levend, Ağâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2008.
- Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul, 2005.
- Sakallı, Fatih, "Türk Şiirinde 'Redif' ve Batı Şiirindeki Karşılığı", *Gazi Türkiyat*, sayı: 3 (Güz), Ankara, 2008. <http://turkiyat.gazi.edu.tr/posts/download?id=33650> (09.03.2017).
- Şentürk, Ahmet Atilla, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, 2010.
- Tarlan, Ali Nihat, *Ahmet Paşa Divanı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992.
- Tarlan, Ali Nihat, *Necatî Beg Divanı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992.